

**Reformes a l'església de
Sant Jaume de
la Guàrdia dels Prats (segle XIV)**

Jaume Felip Sánchez

Reformes a l'església de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats (segle XIV)

Jaume **FELIP SÁNCHEZ**
*jaufelip@coft.cat

Resum: Síntesi de les notícies documentals que permeten conèixer les obres que transformaren l'antiga església romànica de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats en un edifici gòtic amb arcs diafragmàtics, en la primera meitat del segle XIV, s'aporta un contracte inèdit de l'any 1327 que documenta la construcció del teginat d'un tram d'aquella reforma.

Paraules clau: església de la Guàrdia dels Prats (Montblanc).

L'origen de la Guàrdia dels Prats sembla remuntar-se al segle XI, durant la segona iniciativa¹ de colonització comtal dirigida pel comte barceloní Ramon Berenguer I. L'any 1053 es documenta per primer cop com un topònim consolidat i com a referència per a les reserves de territori que l'esmentat comte Ramon Berenguer I realitzà durant la infeudació del castell de Barberà, la qual cosa sembla indicar que l'indret podia haver estat establert feudalment en un període anterior. Alguns autors han confós la Guàrdia dels Prats amb la Guàrdia d'Ermemir², però aquesta darrera guàrdia era a l'actual terme de la Riba³. Els successius atacs sarraïns documentats a la segona meitat del segle XI i la primera meitat del XII haurien evitat la posada en marxa de la població. Serà a la segona meitat del segle XII quan Ramon de Cervera, senyor de la Guàrdia, i els seus cavallers vassalls s'establiran en el territori. Un d'aquests cavallers, Guerau de Figuerola donarà l'any 1180 un alou situat a la seva dominicatura a Arnau, capellà de la Guàrdia⁴. Aquesta donació esdevé la primera referència a l'existència d'un capellà i una església, existència refrendada per estar aquesta església consignada a la butlla de Celestí III⁵, atorgada l'any 1194⁶.

L'església de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats

La portada romànica, situada envers el tossal, (tossal on s'hauria de situar l'antic emplaçament del castell de l'indret), seria l'únic testimoni romanent d'aquesta primitiva església⁷. Més tard, al segle XIII, es construí el campanar d'espadanya, modificat per posteriors reformes, la construcció del qual hauriem de situar vers l'any 1258, quan el prevere Arnau de Castelltallat deixà vint

sous en el seu darrer testament sacramental, testificat per fra Bernat de Girona i fra Berenguer d'Oliveres, monjos de Santes Creus⁸. En el referit document trobem, per primer cop, l'església dedicada a Sant Jaume apòstol.

Malgrat aquestes reformes del segle XIII, els canvis més importants tingueren lloc al segle XIV: en una primera fase es bastiren, en substitució de l'antiga nau romànica de l'església i en un moment indefinit, però immediatament anterior a l'any 1327, un seguit d'arcs diafragmàtics de pedra, un d'ells a càrrec dels picapedrers Guillem Andreu, Bernat Guerau i Ramon d'Ivorra. A la darrerria d'agost de 1327 es contracten dos arcs de pedra més, un amb el picapedrer Berenguer de Pellers i un altre amb Bernat Blanch⁹, els quals havien de ser acabats el primer a la festa de Tots Sants (primer de novembre) i el segon a la festa de Sant Lluç (divuit d'octubre). Com es pot veure, els dos picapedrers haurien treballat al mateix temps, i, per la descripció de la localització dels arcs, aquests arcs serien els dos arcs propers a l'antiga porta de l'església romànica.

En el contracte inèdit que aportem s'esmenta l'autor de la coberta de fusta pertanyent a aquests arcs contractats l'agost de 1327: fou el ciutadà tarragoní Guillem Jornet, el qual es comprometia amb Berenguer Bos i Ponç d'Oluja, obrers de l'església, i Pere Porcell, Arnau Salvador, Pere d'Alendí, jurats de la població i també amb Martí Sentolí, Bernat Salvador, Guillem deç Puig, Bernat Colomers, Bernat Ferrer, Bernat de Robió, Ramon d'Ivorra, Pere Tosquella i altres prohoms del lloc a fer obrar i cobrir una arcada de l'església amb fusta, de manera similar al teginat de l'arcada situada sota el portal de l'església (la portada romànica), incloent-hi la pintura, la fusta, els llistons, els bogets i en tot el necessari, a completar en el termini de temps que finiria a la festa de Sant Lluç evangelista. Per a remunerar-lo rebria l'import de la paga en dos terminis: el primer abonament seria pagat immediatament amb un valor de cent sous, i la resta dels diners li serien satisfets un cop acabada la feina. Disposaria de vint-i cinc dies per realitzar l'encàrrec, ja que el contracte fou signat el 23 de setembre d'aquell mateix any 1327, a la Guàrdia dels Prats.

Aquest contracte¹⁰ constitueix el primer exemple conegut i que en tinguem constància on s'estipula la construcció d'un teginat medieval a la Conca de Barberà. I és ben curiós que l'artífex i responsable de la construcció hagués estat de procedència forana. L'existència de diversos teginats a Montblanc construïts majoritàriament durant el primer quart del segle XIV (Sant Miquel entre els anys 1304 i 1305, l'església de Santa Maria de la Serra vers 1311 o l'església de Sant Francesc al llarg del primer quart del segle XIV) ens podria induir a pensar en fusters o mestres d'aixa montblanquins, però el referit document identifica sense cap mena de dubte al mestre com a procedent de Tarragona.

De fet, hem pogut trobar alguns personatges cognominats Jornet relacionats amb el món marítim tarragoní: ens consta que l'infant Alfons, conqueridor de Sardenya, féu donació d'un vaixell fondejat al port de Tarragona a Ramon

Jornet, ciutadà de Mallorca¹¹. No fora massa agosarat hipotetitzar una relació familiar i professional entre el mestre d'aixa Guillem Jornet, documentat a la Guàrdia, i aquest Jornet d'origen mallorquí i residència tarragonina, relacionat amb el món naval.

Una darrera reforma medieval a l'església de Sant Jaume tingué lloc l'any 1350, quan es deuria enderrocar l'absis romànic de la primitiva església¹² i es canvià l'orientació del temple¹³, construint una nova porta a la part llevantina i transformant l'antiga entrada en el presbiteri del nou temple. La tipologia de la porta actual del temple és medieval, de mitjan segle XIV, i el document de l'any 1350 anomena clarament els vint bolsos de pedra necessaris per a fer la porta referida, que serien de pedra de major qualitat que la resta de la façana, els quals, a més, havien de ser proveïts pels promotors de l'obra. La pedra de la nova façana en part es reaprofitaria de l'obra vella i en altra part provinent de la pedrera.

Arcs diafragmàtics propers a la porta romànica. El teginat actual es decorà copiant el de l'església de Sant Miquel de Montblanc (Foto autor).

Façana de 1350 que substituï l'antic absis romànic,
recrescuda durant el segle XVII
(Foto autor).

Notes

- 1.- MIQUEL, F, *Liber Feudorum Major, Cartulario que se conserva en el Archivo de la Corona de Aragón*, vol. I, CSIC, Barcelona 1945, doc. 251, p. 266-267.) SANS TRAVÉ, Josep M., «Alguns aspectes de l'establiment dels templers a Catalunya: Barberà, *Quaderns d'Història Tarraconense*, (Tarragona), 1, (1977), p. 21, nota 42, FELIP SÁNCHEZ, J. *Sarral. Història i Privilegis (segles XII i XVI)*, Barcelona 2015, p. 14.
- 2.- PALAU I DULCET, Antoni, *Guia de la Conca, Barcelona*, 1932, p. 34. Ho afirma sense cap fonament; segueix a aquest autor i en repeteix l'error LIAÑO MARTÍNEZ, Emma, *Contribución al estudio del gótico en Tarragona*, IET, Tarragona 1976, p. 167.
- 3.- Ermemir era vicari al castell de l'Embut, pel seu senyor Hug de Cervelló, l'any 1011, segons constava al consell celebrat a Santa Perpètua per dirimir la propietat del castell de Selmella: MORERA, Emili, *Tarragona Cristiana*, volum I, Tarragona 1897, ap. 5, FELIP SÁNCHEZ, J. *Sarral. Història i Privilegis op. cit.* p. 12, nota 6.
- 4.- FELIP SÁNCHEZ, J. *Montblanc, fundació i creixement (1155-1277)*, Montblanc 2013, p. 26 i 39, doc. 25.
- 5.- i no la de Climent III com afirma erròniament PALAU I DULCET, *op. cit.* p. 34. E. LIAÑO MARTÍNEZ, seguint-lo, repeteix l'error.
- 6.- publica la butlla VILLANUEVA, J. *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid-València, *Real Academia de la Historia*, 1803 – 1852, ap. núm. 38.
- 7.- LIAÑO, E. *op. cit.*
- 8.- MORERA, E. *op. cit.* p. 865. PALAU I DULCET, A. esmenta el document sense citar a Morera, dient que el document era a l'Arxiu de la Guàrdia. LIAÑO, tot i saber que l'Arxiu es traslladà a Tarragona, no localitzà la referència. En fèrem una traducció parcial a FELIP SÁNCHEZ, J. «El convent de la Mercè, segles XIII-XVI», *Història del convent i del col·legi episcopal Mare de Déu de la Mercè de Montblanc*, Lleida, 1994, p 32, identificant el document i donant l'origen de la cita, d'Emili Morera.
- 9.- LIAÑO, E. *op. cit.* doc. 11 i 12. En presentem una nova transcripció a l'Apèndix documental, doc. 2 i 3.
- 10.- En donem la transcripció a l'Apèndix documental núm. 4.
- 11.- Document de l'Arxiu Reial que hem transcrit a l'Apèndix documental núm. 1. Un primer document de donació no fou expedit (consta al f. 158v del registre) i un darrer document expressava més clarament la donació i especificava que el donatari en podia fer el que volgués amb el vaixell (10 de maig del 1326, f. 204r).
- 12.- Deduïm aquest aspecte de la informació donada pel document de contracte signat l'u d'octubre del 1350, on s'indica que la part del temple romànic tenia una amplada diferent i que l'amplada de la nova obra s'havia fixat i determinat pels contractants. L'alçada de la reforma aniria una filada pel damunt del nivell de la nau (que havia estat construïda vers l'any 1327), essent la zona de l'església a reformar el «cap de l'església» (capud ecclesie), és a dir, l'absis.
- 13.- No estem d'acord amb les interpretacions de Liaño a l'obra abans esmentada, ni tampoc les de Francesca Español, «Un nou contracte d'obra de l'església de Sant Jaume de la Guàrdia dels Prats (1350), *Aplec de Treballs*, (Montblanc), 3, (1981), p. 197-201, ni de Joan Fuguet, *Història de la Conca de Barberà. Història de l'Art*, Valls, 2008, p. 130-132, que argumentaven que dit canvi d'orientació tingué lloc al segle XVII i que l'antic absis romànic era pla, sense cap base documental o arqueològica.

Apèndix documental

1

1326, març, 27

L'infant Alfons, per precs de la seva muller Teresa [d'Entença] i dels molts serveis fets pel seu confessor fra Guillem Jornet, fa donació d'un vaixell (uixer = vaixell auxiliar?) fondejat al port o platja de Tarragona a Ramon Jornet, ciutadà de Mallorca, germà del confessor.

O: perdut

A: Arxiu Reial de Barcelona (ARB), Cancelleria, reg. núm. 392, f. 200r.

Infans [Alfonsus, illustrissimi domini regis Aragonum primogenitus eiusque generalis procurator ac comes Urgelli] fideli nostro Nicholao de Corrali, civi Terrachone, salutem et [dilectionem]. Cum nos ad preces inclite infantisse Teresie consortis nostre karissime ac contemplatione servitorum per dilectum et religiosum confessorem nostrum fratrem Guillelmum Jorneti nobis impensorum dederimus et concesserimus gratiose Raymundo Jorneti, civi Maiorice, fratri dicti nostri confessoris illum uxerium nostrum qui nunc est in portu sive plagia dicte civitatis Terrachone cum tota exarcia et aliis aparatibus suis, ideo, vobis dicimus et expresse mandamus quatenus uxerium supradictum cum exarcia et aliis suis aparatibus tradatis et deliberetis, visis presentibus, Arnaldo Terrago hostiario nostro presentium exhibitori, recuperando ab eo presentem cum apocha de eisdem, mandantes harum tenore predicto portario nostro quod recepto a vobis uxerio cum aliis supradictis de eis dictum Raimundum in possessionem inducat ipsaque tradat integraliter iam dicto Raymundo Jorneti seu Bernardo Figera, civi Terrachone, nomine eiusdem. Datum Barchinone ·VIº kalendas madii anno Domini ·Mº·CCCº·XXº·VIº.

Benetus de Lupetis,
mandato domini infantis.

2

1327, agost, 23

Berenguer de Pallers, de la Guàrdia dels Prats, es compromet amb els jurats de la Guàrdia dels Prats i els obrers de l'església de Sant Jaume a construir una arcada de pedra de l'església de Sant Jaume de la Guàrdia, igual o millor que aquella que feren Guillem Andreu, Bernat Guerau i Ramon d'Ivorra, pel preu de tres-cents quinze sous barcelonins.

O: perdut

A: Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT), Fons Notarial de la Guàrdia dels Prats, caixa núm. 2, reg. núm. 53 (1327-1328), f. 1v.

a: LIAÑO MARTÍNEZ, Emma, *Contribución al estudio del gótico en Tarragona*, IET, Tarragona 1976, p. 228-229, doc. 11. Hem revisat la transcripció

[Noverint universi] quod nos Petrus Porceyll, Petrus d'Alendi, Petrus Bos et Arnaldus Salvatoris, jurati et consiliarii Guardie Pratorum una cum Berengario Bos et Poncio d'Uluya, operariis ecclesie predicti loci et hoc cum consilio et voluntate Martini de Santoli et Guillelmi Salvatoris, Guillelmi dez Puyg, Berengarii de Robio, Petri de Valloria, Ferrarii Bos, Berengarii Andree, Johannis d'Alandi, Petri d'Uluya, Petri Salvatoris, Bernardi Ferrer, Bernardi Hospitalis et Bernardi d'Alendi et etiam cum consilio et voluntate totius universitatis dicti loci, damus ad operandum vobis Berengario de Payllers eiusdem loci, videlicet, unam archadam ecclesie predictae, scilicet, illam que est prope portale ad partem superiorem, sub hac conditione, quod vos faciatis similem archadam aut meliorem illa quam fecerunt Guillelmus Andreas, Bernardus Guerau et Raymundus d'Ivora in profunditate, altitudine, latitudine et eo modo vel meliori piquada et agençada sine omni lapide de guix et hoc ad cognitionem Guillelmi dez Puyg, Berengarii Andree, Berengarii Bos et Berengarii de Robio. Et etiam volumus quod omnes lapides quos in opere antiquo inveneritis sint vestri vel in opere novo miteri possitis, exceptis lapidibus de guix, archu et portali. Et quod vos in dicto opere novo facitis complementum tam de lapidibus quam de aliis omnibus necessariis de vestro proprio. Et quod nos teneamini vobis habere petreram et viam seu carreriam ad dictam petreram nostris missionibus propriis. Et ad huc teneamini habere vobis mortar gros e prim arreat de posar. Et pro hac operatione perpetranda seu facienda promittimus vobis dicto Berengario dare trescentos quindecim solidos barchinonenses terni, sub solutionibus subsequendis: ex tempo dum inceperitis operari dabimus seu solvemus vobis centum solidos prefate monete; et quando inceperitis ha asiure alios ·C^m· solidos; et opere perfecto, residuos. Et ad hoc complendum obligamus omnia bona totius universitatis et cetera. Renunciantes et cetera. Dantes vobis licenciam et spacium quod dictum opus sit perfe[ctum] et expletum in primo venturo festo Omnium Sanctorum. Et ad huc concedens vobis quod pro predictis denariis possitis compellere predictos operarios in curia et extra curiam et cetera. Versa vice ego Berengarius Payllers predictus promitto et bona fide convenio quod faciam de adiunctione predictam archadam deça e de la bonea et firmam et de bonis lapidibus et fortibus sub conditionibus supradictis, promittens etiam predictum opus habere perfectum et perpetratum infra spacium antedictum. Et pro predictis complendis et firmiter attendendis, dono vobis fideiussores Raimundum d'Ivorra et Jacobum Duch eiusdem loci et mecum et sine me et cetera. Nos Raimundus d'Ivorra et Jacobus Duch predicti, sponte facimus hanc firmanciam et quilibet nostrum insolidum pro toto et cetera, sub obligatione omnium bonorum. Renuncians et cetera. [X^o kalendas septembris].

3

1327, agost, 24

Bernat Blanch, de la Guàrdia dels Prats, es compromet amb Pere i Arnau Valmanya, de La Guàrdia dels Prats i el marmessor de Pere de Valmanya, el seu pare, a construir una arcada de pedra a l'església de Sant Jaume de la Guàrdia, pel preu de cent cinc sous barcelonins.

O: perdut

A: AHAT, Fons Notarial de la Guàrdia dels Prats, caixa núm. 2, reg. núm. 53 (1327-1328), f. 2r.

a: LIAÑO MARTÍNEZ, Emma, *Contribución al estudio del gótico en Tarragona*, Tarragona 1976, p. 229-230, doc. 12, hem revisat la transcripció

[Noverint universi] quod nos Petrus Valma<n>ya et Arnaldus Valma<n>ya, habitatores Guardie Pratorum, per nos et nostros cum consilio et voluntate [] d'Alendi, manumissoris ultime voluntatis Petri de Valma<n>ya, patris nostri, damus ad operandum vobis Bernardo Blanch eiusdem loci quendam archum in opere ecclesie faciendum, sub hac conditione et modo quod vos perquiratis <et> habeatis pedreram bonam et sufficientem ad modum utriusque partis sine omni missione nostra et quod vos teneamini habere omnia ferramenta sine omni nostra missione et non teneamini vobis lucrare nec comestionem dare nec aliquod viaticum. Et nos predicti Petrus et Arnaldus Valmanya promittimus et bona fide convenimus quod nos aportabimus omnes lapides nostris propriis missionibus et etiam faciemus omne complementum de tota alia menobra, videlicet, solament a obrir et habere calç et arenam et aquam et amanidors vel menobres cum nostris propriis sumptibus et missionibus. Et pro predicto opere peragendo dabimus vobis centum quinque solidos barchinonenses terni. De quibus solvemus vobis dum inciperitis L^a solidos prefate monete et predictos alios quinquaginta quinque opere perfecto, sine omni missione et mora seu diffugio. Et sub obligatione omnium bonorum nostrorum habitorum et habendorum, renuntiantes omni iuri et cetera. Versa vice ego predictus Bernardus Blanch promitto predictum archum facere cum aiusa meis propriis missionibus ut superius est expressum, promitens fieri predictum opus in primo venturo festo Sancti Luche Evangeliste die adiato et cetera. Et hoc sub obligatione omnium bonorum meorum. Et pro predictis complendis dono vobis fideiussorem Michele Rosseyll, eiusdem loci, qui mecum et cetera. Ego predictus Michael Rosseyll sponte facio hanc firmanciam et cetera. Et tenebimur archum meliorem facere aliis qui sunt in dicta ecclesia et cetera.

Testes Nicolaus Moyx et Arnaldus Martorelli

IX° kalendas septembris.

4

1327, setembre, 23

Guillem Jornet, ciutadà de Tarragona, es compromet amb els jurats de la Guàrdia dels Prats i els obrers de l'església de Sant Jaume a cobrir una arcada de l'església de Sant Jaume de la Guàrdia, tan en el treball de pintura com en el de fusta, per un preu proper als dos-cents sous.

O: perdut

A: AHAT, Fons Notarial de la Guàrdia dels Prats, caixa núm. 2, reg. núm. 53 (1327-1328), f. 4r.

[Noverint universi] quod ego Guillelmus Jornet, cives Tarrachone, per me et meos promito et bona fide convenio vobis Berengario Bos et Poncio d'Uluya, operariis ecclesie Guardie Pratorum, et Petro Porcelli, [Arnaldo] Salvatori et Petro d'Alendi, juratis predicti loci et [Martino] Sentoli, Bernardo de Robio, Raimundo de Ivorra, Petro Tosquella et omnibus aliis proceribus prefati loci vel totius universitatis facere, operare <et> coperire unam archadam in predicta ecclesia, tantum modo de fusta, videlicet, similem inferius portale predicte ecclesie, in pictura, in fusta, in listons et in botyets et etiam in omnibus aliis [vel] meliorem. Et promito etiam vobis usque ad festum Sancti Luche evangeliste die adiatio ac totius meis propriis missionibus et hoc sub obligatione omnium bonorum. Versa vice, nos predicti operarii, jurati et alii proceres predicti promittimus vobis dare pro opere peragendo C[...] [solidos] barchinonenses et cetera. De quibus solvemus vobis incontinenti C^m. Et opere perfecto residuos, sub obligatione [bonorum] universitatis et cetera.

IX° kalendas octobris,

Testes [Nicholaus] Moyx, Michael Gerau, Jacobus Sentoli, presbiteri.

Firmarunt compromissum.

Rebuda: juny 2015.

Valoració: Gener Gonzalvo Bou.

Acceptació: agost 2015.